

Citation style

Kaar, Alexandra: Rezension über: Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Böhmisches Länder, 58, 2: Konfession in Text und Politik (2018), in: Český časopis historický, 2019, 3, S. 814-816, DOI: 10.15463/rec.1386253255

český
časopis
historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Z dalšího pak vyplývá, že autorskému prostředí františkánů v Augsburgu resp. v Řezně není příliš nakloněn. Ostatně z jeho závěrů lze vyčíst, že ani jedno z obou měst nemá zřetelnější doklady pro to, aby se mohlo za místo vzniku považovat, i když to nelze zcela vyloučit.

V této souvislosti je podávána informace o knihovnách, kde se bohužel setkáváme s celou řadou při nejmenším velmi nepřesných údajů, které je třeba uvést na pravou míru. Tak nejprv autor konstatuje, že pozdní středověk (!) znal v podstatě dvě formy knihoven, totiž klášterní a kolejní, vedle nichž připouští ještě knihovny soukromé a malé knihovny radní. S objevením se univerzit ve střední Evropě počínaje Prahou, hovoří Wüsthof zmatečně o jejich univerzitních knihovnách, ačkoliv předtím správně zmiňoval knihovny kolejní. Tak se např. dovídáme, že v Praze po založení univerzity vznikla její univerzitní knihovna (s. 45). Zejména ale autor vynechal důležité knihovny kapitulní, které svou bližší vazbou na světské prostředí měly v podstatě k laickým tématům blíže, i když jindy s tímto pojmem pracuje. Ale také se dozvídáme, že knihovna řezenských františkánů byla na sklonku 13. století významně menší, než v r. 1799 (!?).

Hlavní část knihy je věnována porovnávání jednotlivých právních ustanovení Švábského zrcadla s jinými právními knihami, zejména s těmi blízkými, ale záslužně jde i do širších souvislostí a to až do středověku raného. Podstatné je ovšem porovnávání s Augsburským městským právem, jak to ostatně avizuje i titul této bayreuthské právnícké disertace. Autor však konstatuje, že ani některé identické formulace nemusí znamenat bezprostřední souvislost. Dodal

bych, že jen pokud nejde o nějakou naprostou přesvědčivou partii.

Z řemeslných resp. technických uspořádání knihy považují za nedomyšlený způsob vnitřních odkazů, kdy se autor odvolává na věcné členění a nikoliv na stránky. Protože toto není uváděno v živých záhlavích, musí čtenář stále hledat nejdřív v obsahu a teprve pak se vracet. Nadto členění v knize je zevrubnější než udává obsah a tak čtenář při takovém ověřování ztrácí mnoho času i koncentrace. Tento komplikovaný způsob odkazů ovšem není jen Wüsthofovým nedostatkem (viz můj referát o práci Zeilingrově). Tento nešvar se rozmohl zejména v souvislosti s oddělováním poznámkového aparátu od textu. A konstatuji ještě, že autorovi „uklouzly“ některé plné bibliografické odkazy. Tak doplňuji aspoň ze s. 48: „Ruland, Geschichtliche“ znamená Anton Ruland, *Geschichtliche Nachricht über die ehemalige Domstiftsbibliothek zu Augsburg*, 1854.

Čtenář tak odkládá knihu poněkud nespokojen, protože její zisk není vždy (ostatně ani nemůže být) dostatečně přesvědčivý.

Ivan Hlaváček

Konfession in Text und Politik

Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Böhmisches Länder, Bd. 58, Nr. 2, 2018, ISSN 0523-8587.

V medievistice není běžné psát recenze na čísla časopisů. Tematická čísla ovšem příležitostně ospravedlňují narušení této zvyklosti. Takovým případem je druhý sešit nejnovějšího svazku časopisu *Bohemia*, jež vydává mnichovské Collegium Carolinum, věnovaný pod titulem „Konfession in Text und Politik“ konfesním poměrům v husitských

Čechách. Sedm studií odráží spolupráci dvou projektů, jež probíhaly v minulých letech v Centru mediivistických studií Filosofického ústavu AV ČR v Praze, respektive v Institut für Mittelalterforschung ÖAW ve Vídni. Pražský projekt byl zaměřen na proměnu kulturních kódů v husitství, vídeňský na vernakularizaci a komunikační strategie ve stejném časovém vymezení.¹ Předložené studie tak pojí otázka, jakým způsobem a do jaké míry konflikty husitské doby formovaly společenské hodnoty, komunikaci a jednání jednotlivých aktérů a akterek.

Po stručném úvodu Pavlína Cermanové (s. 221–224) následuje studie, v níž Robert Novotný analyzuje změnu mezi katolickým a kališnickým vyznáním, již lze pozorovat u různých českých a moravských šlechticů. Oprostíme-li se, jak to dělá Novotný, od umělého a nevědomými morálními soudy zatíženého rozlišování „konverze z vnitřních pohnutek“ a „konverze z utilitárních motivů“, vyjeví se změny vyznání jako komplexní fenomén, na němž se dá mimo jiné sledovat změna pozice víry v šlechtickém hodnotovém kodexu, k níž došlo během husitského století. Václav Žurek se věnuje dvěma katolickým autorům, Hilariu Litoměřickému a Pavlu Žídkovi, kteří se nezávisle na sobě obraceli na Jiřího z Poděbrad, aby mu – ač je o to nežádal – ukázali „modus vivendi“ a hlavně „modus regendi“ v konfesně rozděleném království (s. 246–266). Není překvapivé, že oba vyzývali Jiřího ke konverzi ke katolicismu, čímž by byl, podle nich, obnoven mír a pořádek v zemi. Jejich argumentace a komunikační strategie nicméně umožňují náhled do způsobu konstruování identit uvnitř katolického tábora

a jeho očekávání ve vztahu k utrakvistickému královskému dvoru.

Příspěvek Pavlína Cermanové zkoumá, jak katoličtí odpůrci husitů používali prorocké spisy o potrestání hříšné církve. Na základě rukopisného dochování autorka rekonstruuje využití, aktualizace a cirkulaci těchto textů v kláštorech a intelektuálních centrech Českého království i sousedních zemí (s. 267–285). Cermanová dochází k překvapivému závěru, že tyto texty nebyly čteny jako subversivní výzva k aktivnímu jednání, nýbrž spíše jako vysvětlení probíhajících událostí, jež bylo v tomto rámci vykládáno jako součást božího plánu spásy, a ztratilo tak svou společensky nebezpečnou složku. Metodologicky velmi podnětný je následující příspěvek Martina Nodla. Autor se v něm pokouší aplikovat paradigma konfesionalizace, platné pro raný novověk, na poměry v Čechách 15. století. Nodl konstatuje, že zatímco ve velké části království panovala náboženská tolerance z nutnosti, pražská města představovala výjimku. Cílenou náboženskou netoleranci utrakvistických pražských elit a jejich opatření ke konfesní disciplinaci měšťanů lze, jak to činí Nodl, označit jednoznačně za proces konfesionalizace – pokud jsme ovšem připraveni vrátit do daného konceptu etatistické komponenty, v poslední době často kritizované.

Zdeněk Beran se věnuje porovnání právního institutu landfrýdů v Čechách, na Moravě a v Rakousku (s. 310–323). Pokud byly stavy těchto tří zemí postaveny před srovnatelné problémy, dospívaly ve snaze vyrovnat se s válečnými nepokoji první poloviny 15. století ke srovnatelným řešením. Jako nejdůležitější společný rys vyhodnocuje autor skutečnost, že landfrýdy ve všech třech zemích sloužily vedle zajišťování

1 Srov. popis obou projektů na ms.flu.cas.cz/cz/badatele/minule-projekty-2.html, resp. [m.overmode.oeaw.ac.at/\(28.2.2019\)](http://m.overmode.oeaw.ac.at/(28.2.2019)).

míru k vyjádření podílu na zemské moci. Také Jaroslav Svátek sleduje procesy kulturní výměny, konkrétně mezi katolickým prostředím západních Čech a říšským městem Norimberkem (s. 324–342). V roce 1498 vytiskl Mikuláš Bakalář ve své plzeňské tiskárně dva texty z tehdy populárního žánru cestopisů. Jednalo se o český překlad „Traktátu o zemi svaté“ a „Života Mohamedova“. Svátek určil německé předlohy těchto textů, jejichž původ lze v obou případech hledat v Norimberku. Poskytl tím další důkaz úzkých kulturních vztahů mezi těmito dvěma městy v dané epoše. Je pozoruhodné, že Mikuláš Bakalář, nejen tiskař, ale pravděpodobně i překladatel obou textů, „očistil“ své předlohy od veškerých odkazů na přijímání pod obojí způsobou. Učinil tak zřejmě z vlastního náboženského popudu nebo z ohledu na své katolické čtenáře, což představuje výmluvný příklad procesu reinterpretace a adaptace textů, které stály v hledáčku obou projektů. Konečně Dušan Coufal obrací pozornost čtenářů ke třem stanoviskům v otázce laického kalicha, jež sepsal známý katolický učenec Mikuláš Kusánský v první polovině roku 1433 během jednání Basilejského koncilu (s. 343–362). Coufal se na základě rukopisného dochování vyrovnává s otázkami autorství, intelektuálního prostředí a okolností vzniku jednotlivých textů. Vyslovuje se pro v poslední době zpochybňované autorství Kusánského u textu „Intentio de eadem materia“. Coufalova diferencovaná argumentace navíc umožňuje vhledy do komplexního procesu vytváření myšlenkových postojů uvnitř katolické církve, který předcházal basilejské dohodě s husity.

Předložené studie lze považovat za výběrovou bilanci obou uvedených projektů. Na jedné straně zpracovávají podněty, jež

vyvstaly v souvislosti s husovským jubilejním rokem 2015, na druhé straně usilují o to, poukázat na nové perspektivy zvláště s ohledem na zaběhnuté způsoby prostorové a časové kontextualizace husitství. Součástí této snahy je i to, že přispěvatelky a přispěvatelé přiznali ve svém bádání poměrně velký prostor představitelům katolické strany, kteří v dosavadní badatelské praxi zůstávali často opomíjeni. České odborné veřejnosti poskytuje tematické číslo nové poznatky, na něž je možné navazovat dalším výzkumem (zde bych vyzdvihla zejména Novotného a Nodlovu studii). Zahranичnímu vědeckému publiku se zde otevírají dveře zpřístupňující bohaté výsledky obou projektů.

Alexandra Kaar